

Foyer de l'Ame-hoz hasonlóan tudatosan az áruház esztétikáját választották volna, vagy amelyek a chicagói Frank Lloyd Wright által épített *Unity Temple*-hoz hasonlóan egy új építészet látóhatárát szélesítették volna.

A szabadságot mindig vissza kell nyerni

Az egyház számára nem könnyű a 20. században megszerezni vagy megtartani építészetileg egy talpalatnyi földet a városi környezetben akkor sem, ha elméletben a vallásszabadság létezik is. Ennek felméréséhez elég arra gondolni, hogy mi történt a nagyobb amerikai városok szívében a 19. század nagy neogótikus építményeivel. A probléma, legalábbis a nyugati világban, többé nem az istentisztelet igazi szabadságának a kivívása, hanem annak ismerete, hogy hol és hogyan lehet örülni ennek a szabadságnak. Ez a felhőkarcolók közé szorulva valósul meg? Vagy a nagy városhalmazok közepén keresve az igénylők számára barátságos térközöket, amelyek felhasználhatók vallásos célra, amely végül is nem több, mint egy a sok közül? Vagy próbálva lábunkat megvetni a terjeszkedő külvárosokban? Vagy egy új látási viszonyt félig előmozdító szempontjainak keresése? Vagy pedig megelégedve a sátorokkal, amelyek szerénységükkel az igazi vallásos élet egyszerűségét hirdetik? Ebből a szemszögből nézve a vallásos szabadságot mindig meg kell találni; építészeti szempontból ugyanez a helyzet.

JEGYZETEK

¹ Lloyd M. White: *Domus Ecclesia - Domus Dei: Adaptation and Development in the Setting for Early Christian Assembly*. 1982

² Sible De Blauw: *Architecture and Liturgy in the Late Antiquity and the Middle Age - Traditions and Trends in Modern Scholarship*, Archiv für Liturgiewissenschaft, Regensburg, 33/1991, 1-34.

³ Gerhard Kunze: *Lehre, Gottesdienst, Kirchenbau in ihren gegenseitigen Beziehungen*, 2. vol., Göttingen, 1949 and 1960. Lásd még: Carol Heitz: *Recherches sur les rapports entre l'architecture et liturgie a l'époque carolingienne*, Paris, 1963.

⁴ Louis Boyer: *Liturgy and Architecture*, 1967.

⁵ Georg Germann: *Neugothik - Geschichte ihrer Architekturtheorie*, Stuttgart, 1974; Phoebe B. Stanton: *The Gothik Revival and American Church Architecture - An Episode in Taste*, Baltimore, 1968.

Dr. ROBERT TRAER

HIT AZ EMBERI JOGOKBAN; KIHÍVÁSUNK AZ 1990-ES ÉVEKBEN*

Kettős kihívással állunk szemben: egyrészt korunk eszményei, másrészt hitből fakadó elkötelezettségünk késztetnek az emberi jogok támogatására. Háború, etnikai tisztogatás, éhség és vallási türelmetlenség teszi szükségessé az emberi jogokért való küzdelmet most inkább, mint bármikor. Ugyanakkor a nagyobb együttműködés a különböző vallások képviselői között, és az emberi

* Angolból fordította dr. Szabó Árpád.

jogok fenntartása saját közösségeiken belül, egyre bátorítóbbá teszik az emberi jogokért folytatott harcunkat. Az emberi jogokat igen sok helyen megsértik, de a vallások követői mindenhol hirdetik, hogy minden személynek joga van az emberi méltósághoz.

A hit követői hirdetik és fenntartják az emberi jogokat, mivel azok nem egyszerűen csak a törvény dolgai, hanem a hité is. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, amelyet az ENSZ közgyűlése egyhangúlag fogadott el 1948-ban, és amely a nemzetközi emberi jogok törvényének alapját képezi, kijelenti, hogy "az Egyesült Nemzetek népei az Alapokmányban újra megerősítették hitüket az alapvető emberi jogokban, az ember méltóságában és értékében, a férfiak és nők egyenlő jogában, és elhatározták, hogy elősegítik a társadalmi fejlődést és jobb életkörülményeket a nagyobb szabadság feltételei között".

Az emberi jogokat nem lehet egyszerűen levezetni a múlt irányadó jogi eseteiből, sem pedig gyakorlati vagy logikai bizonyítékokból, mivel az a "hit ugrását" igényli.

Emberi jogok a 20. században

Nyilvánvaló, hogy a második világháború előtt a nemzetközi jogrend a nemzetek jogrendje volt, és így az egyén jogai a kormány által adományozottak voltak. Ezt a felfogását a modern jogelmélet is támogatta, amely szerint a törvények nem mások, mint a kormányzat határozatai, és éppen ezért nincs más "magasabb rendű jog". Ebben a jogrendszerben való hitet szétrombolták a náci Németország tettei, mivel a nácizmus törvénybe foglalta a zsidóság felszámolását. Ezek a törvények rosszak voltak, de hogyan ítéltette el azokat egy nemzetközi jogrendszer, amelyik nem tartalmazott olyan jogmintát, amely elmaraszthalhatta az állam hatalmát. A nürnbergi per megalkotta ezt a magasabb kívánalmat, és az Egyesült Nemzetek szabályba foglalta azt, mint a nemzetközi emberi jogok törvényét. 1948 óta ezek a törvények sokat gyarapodtak, számos egyezményt és nemzetközi mechanizmust foglaltak magukba, mint amilyenek az Egyesült Nemzetek Emberjogi Bizottsága és Albizottsága. Ugyanakkor az Egyesült Nemzetek tagsága nő, az afrikai és ázsiai országok népeinek a gyarmati rendszer alóli felszabadítását követően. Az Egyesült Nemzetek egyre kiemelkedőbb szervezetté lett, bár kissé ellentmondásossá is; és az emberi jogok iránti igény érvényesítése továbbra is a nemzetközi figyelem középpontjában áll.

Az elmúlt 45 év folyamán az emberi jogok fogalmilag is fejlődtek. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát uralták a polgári és politikai jogok fogalmai, amelyek ismerősen hangzottak a nyugati ember számára, de hangsúlyozódtak a gazdasági és társadalmi jogok is a foglalkoztatást, ételmezt, lakást, nevelést és egészségügyi gondozást illetően. Újabban a régi gyarmati népek növekvő crejének eredményeképpen a kulturális és a népek jogai léptek előtérbe. Itt hangsúlyeltolódást figyelhetünk meg az egyéntől a csoportig, az egyén méltóságának az állami közbeavatkozástól való megvédésétől a közösségek számára megszerzett életfeltételekig, amelyek szükségesek az emberi méltóság számára. Az emberi jogok célja természetesen most is vita tárgya, nemcsak politikai vezetők és nemzetközi jogászok, hanem vallási vezetők között is, akik széleskörű kultúrát és hagyományt képviselnek. Minthogy a vallási közösségek közötti viszályok egyre növekednek a világ sok részén, a vallási vezetők között az emberi jogok támogatása még fontosabbá válik.

Az emberi jogok vallási támogatása

Ha az emberi jogok történeti kifejlődését tanulmányozzuk, azonnal észre vesszük, hogy a történelem legnagyobb részében a vallási vezetők ellenálltak mindannak, amit ma emberi jognak nevezünk. Elsődlegesen saját hatalmuk megerősítése, valamint közösségeik állapota foglalkoztatta inkább, mintsem híveik

jogai, különösen, ha ezek a jogok a másként gondolkodókra is vonatkoztak. Így azok a vallásos emberek akik most támogatják az emberi jogokat, nyugodt lelkiismerettel bevallhatják, hogy hagyományaik és tanításuk általában ezeknek a jogoknak a tagadására szolgálnak.

Mégis a vallási vezetők az elsők között voltak, akik elősegítették, hogy az ENSZ megalkothassa az Emberi Jogok Nyilatkozatát; keresztény és zsidó vezetők egyaránt támogatták a tervezetet előkészítő bizottság munkáját. Az Egyházak Világtanácsa létrehozott egy vezető csoportot a protestáns egyházakon belül, majd pedig a második vatikáni zsinat után a római katolikus egyház is bekapcsolódott és vezető szerepet vállalt az emberi jogokért folytatott küzdelemben Ázsiában, Afrikában és Latin-Amerikában. A zsidó résztvevők az emberi jogok mozgalmában sokkal nagyobb számban vannak jelen, mint azt viszonylag kis létszámuk után várni lehetne. És újabban kiemelkedő moszlim személyiségek nyilvánították ki, hogy az iszlám vallás támogatja az alapvető emberi jogokat.

A teista tradíciók közül az a felfogás uralkodik, hogy az emberi jogok Isten adományai. A férfiak és nők Isten képére teremtettek, s mint ilyenek, rendelkeznek ezekkel a jogokkal, amelyek Isten tökéletességéből folynak.

Az a gondolat, hogy a jogok az emberi kapcsolatok részei, közös valamennyi vallásban, még ha a hangsúly az emberi jogokat illetően eléggé különböző is. Vallási szempontból az egyének másokkal való kapcsolatában vannak jogai a kölcsönös viszony és köteleességek összefüggésében. Ezek a köteleességek és jogok a közösség szerkezetének a részei. A közösségek kialakításának alapvető tényezői: vallásos tanítás, közös fegyelem és végső soron Isten. A jogok ilyenformán a közösségek alkotóelemei.

Ez a felfogás különbözik attól a nézettől, amely uralta az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának megfogalmazását és az emberi jogok rendszerének fejlődését a 20. század második felének kezdetén. Eszerint a nézet szerint, amelyik a korabeli nyugati politikai gondolkodást is uralja, a jogok a személy velejárárói, aki csatlakozik a többiekhez, és ezekkel közösséget formál. Így a jogok a társadalomban az egyének által kerülnek be, akik egymással elméletileg egy társadalmi szerződést hoznak létre az együttélés alapjaként. Ebből a szempontból a közösség egy önkéntes társulat, amelyet az egyén elhagyhat vagy csatlakozhat hozzá választása szerint.

Az emberi jogok természetének ez a két különböző értelmezése nézeteltéréshez vezethet. Pl. amint láttuk, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát és a Polgári és Politikai Jogok Egyezségét egy erőteljesebb egyénközpontú szemlélet uralja. A Nyilatkozat megszövegezésében a gondolkodás-, lelkiismereti- és vallásszabadság az, amely védelmet élvez, és ez magában foglalja a vallás vagy hitfelfogás megváltoztatásának szabadságát, valamint annak lehetőségét, hogy az egyén másokhoz csatlakozzék a tanításban, vallási gyakorlatban és istentiszteletben. Így a vallásszabadság elsődlegesen egyéni jog, habár az egyének egy csoportja is igényelheti a maga számára.

A vallásszabadság jogának fenti értelmezése a vallás fogalmának nyugati felfogását tökrözi, mely szerint ez az egyének önkéntes tevékenysége, akik közösséget formálnak, hogy gyakorolhassák azt amit egyéni lelkiismeretük helyesnek tart. Ezért nem meglepő, hogy több hagyományos vallási közösség kevésbé lelkesedik az egyéni hívő jogainak ilyen hangsúlyozásáért. Nézetük szerint ha a jogokat Isten ajándékozza a hívők közösségének, akkor az egyéni jogok nem elsődlegesek hanem csupán másodrendűek. Az egész közösség jogai lépnek az első helyre. Pl. a legtöbb moszlim nem szívesen támogatja az egyénnek azt a jogát, hogy az iszlámról áttérhet egy másik vallásra. Úgy hiszi, hogy Isten hozta létre az iszlám közösséget, hogy helyette uralkodjék. Ezért áttérni az iszlámról annyit jelent, mint megtagadni Istent

és azokat, akiknek tisztük Isten nevében uralkodni. Számukra felfoghatatlan, hogy valakinek joga lehet elfordulni Istentől, vétkezni és tévelyegni.

Ez az álláspont nem egyedül az iszlámra jellemző. A 18. század előtt ez volt a nézete a legtöbb vallási közösségnek, legalábbis a keresztény egyházban. Ez volt a római katolikusok álláspontja e század második feléig, és ebben kevés eltéréssel osztoztak a többi keresztény egyházak is. Amit ebben a nézetben mellőznek, az a gondolat, hogy Isten az iránta való engedelmisséget, mint szabad emberi magatartást kívánja. Azok a moszlimok, akik támogatják az áttérés jogát, gyakran idézik a Koránt: "Ne legyen kényszer a vallásban". Az ilyen szöveg azonban a vallási közösséget, mint a hívők önkéntes társulását tekinti, és nem mint Isten által alkotott gyülekezetet, amelyet vezetőinek meg kell védelmeznie bármilyen elhajlástól.

Nem nyújt segítséget számunkra az sem, ha ezt az álláspontot, amely a közösségi érdeket hangsúlyozza az egyéni érdekekkel szemben, az emberi jogokkal ellentétesnek neveznök, mivel azok, akik ezt a felfogást képviselik, úgy vélik, hogy ők a közösségnek a vallásszabadság iránti jogát hangsúlyozzák. A romániai Unitárius Egyház követelése ezt a nézetet sokunk számára rokonszenvesebb fényben mutatja be. A romániai unitáriusok, akik a magyar nemzeti kisebbséghez tartoznak, azt igénylik, hogy egyházi középiskolákat tarthassanak fenn saját nyelvükön, saját népük számára, de ezeket az iskolákat az állam támogassa. A román kormány fenntartja jogát, hogy a román tanulókat (akik sem magyarok, sem unitáriusok) az általa fenntartott állami iskolákba tömörítse, azt állítva, hogy a vallásszabadság joga biztosítva van az istentisztelet és az iskolai vallásoktatás szabadsága által. Így a kormánynak nem kötelessége támogatni az egyházi iskolákat a kisebbségi tanulók részére, hogy együtt tanulhassák vallásukat saját nyelvükön.

Az IARF támogatta a romániai Unitárius Egyházat az állammal folytatott küzdelmében, mivel világos, hogy a román tanulóknak egyházi iskolákba való irányítása, amelyeket századokon át a magyar unitárius közösség tartott fenn, a kormány tervének azon részét képezi, hogy megsemmisítse a magyar kisebbségi közösséget a román társadalomba való beolvassztással. A magyar unitarizmushoz tartozó fiatalok részére a közoktatásban biztosítandó helyek megtagadása által még nehezebbé válik az unitáriusok számára, hogy átadhassák a fiatal nemzedéknek vallási hagyományait, és azonosságtudatukat megerősítsék.

A kérdés azonban nem egészen világos, és ezért a vallásszabadsághoz való jogot illetően azt mondhatjuk, hogy mindkét igény eredeti megfogalmazást jelent: azoké, akik a közösségi jogot helyezik előtérbe, és azoké is, akik csak az egyéni jogot ismerik el. Amire itt szükség van, az a két felfogás egymáshoz való közelítése a különbségeikre való tekintettel, és a társadalmon belül a kisebbségi nézetek védelme, bármit is határoz a jog a két álláspont közti egyensúlyról.

A fenti különbségek ellenére hangsúlyoznunk kell, hogy igen lényeges az, hogy az emberi jogokat támogassák a különböző vallások vezetői. Ha megfigyeljük a vallási közösségek közti konfliktusok történetét mind a különböző hagyományhoz tartozók között, mind ugyanazon hagyományon belül, arra a következtetésre juthatunk, hogy a megegyezés bámulatba ejtő. Mindenesetre példa nélküli, ahogy az emberi jogokban való hit általános az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában, és az, ahogyan szerte a világon a vallásos emberek ezt megerősítették.

Az emberi jogok megvalósítása

A vallási közösségek jelentős szerepet játszottak és játszanak ma is az emberi jogok megvalósításában. Ez különösen akkor figyelemre méltó, ha tekintetbe vesszük a nemzetközi jog egyedülálló természetét. Az állami törvényektől és jogrendszerektől eltérően a nemzetközi emberi jogi szabályoknak nincs köte-

lező erejük annak fenntartásában. Az Egyesült Nemzeteknek nincs kényszerítő hatalma, kivéve, ha a tagországok megengedik - és nagyon korlátozott céllal.

Sokak számára ez a tény azt sugallja, hogy az emberi jogok törvénye egyszerűen csak jogi feltevés, romantikus eszme, amíg csak nem jön létre egy nemzetközi kormányzat megfelelő kényszerítő hatalommal. Mások azzal érvelnek, hogy a nemzetközi emberi jogok megvalósítása valójában kísérlet egy erőszakmentes közösség felépítésére. Az erőszakmentes módszerek magukban foglalják az emberi jogok megsértésének leleplezését a közvélemény előtt, gazdasági és politikai megtorlásokat, valamint az együttműködés formáit a különböző közösségi csoportok és így a vallási szervezetek között is.

A vallási eszmények és fegyelem segíthet erőszakmentesen tartani az emberi jogokért folytatott küzdelmet, bátoríthatja a politikai vezetőket, hogy éljék meg saját vallási és kulturális hagyományaik magasrendű törekvéseit, és segíthet a bizalom kiépítésében a kisebbségi és többségi közösségek között a társadalmon belül. Ennek példáit láthatjuk a Gandhi által vezetett mozgalomban Indiában; a keresztény és zsidó vezetők szerepében a hatvanas évek polgárjogi mozgalmában az Egyesült Államokban; a keresztény és moszlim vezetés fajgyűlölet elleni küzdelmében Dél-Afrikában, és a vallási vezetők vértanúságában az emberi jogok küzdelmében szerte a világon.

A vallás támogatása tehát nemcsak alapot teremt az emberi jogok számára, ami másként csupán csak egy sajátos kultúra és kor egyezségének tűnhet, hanem lefordítják az emberi jogok követelményeit a különböző vallási és kulturális hagyományok erkölcsi és szellemi nyelvezetére, s ezáltal lehetővé teszik egyre több ember számára, hogy úgy tekintse ezeket a jogokat, mint saját örökségét.

Mostani kihívásunk

Mi tehát a mi mostani kihívásunk? Úgy látszik, hogy az emberjogi kérdések gyakran ellenőrzésünk felett vannak, s olyan kormány és politikai erők állnak szemben, amelyeket nehezen tudunk befolyásolni. Mégis az emberi jogokért folytatott küzdelem kényszerítő erejű, hiszen kifejezi mindenik személy alapvető emberi méltóságát. Ez radikális igény és megérdemli, hogy tevékenyen támogassuk. Ez a hit kiírása, amely azt mondja, hogy minden személy, tekintet nélkül intelligencia fokára, erkölcsiségére vagy körülményeire, emberi lény, aki megérdemli, hogy tisztelettel bánjanak vele. A civilizáció története azt mutatja, hogy igen kevéssé támogatták és nagyon sok tagadás vette körül ezt az igényt. Egyszerűen csodálatos, hogy ma még meghallgatják ezt a jogos kívánságot.

Az IARF keretében mi támogatjuk az emberi méltóság követelményét, úgy is, mint törvényes igényt a nemzetközi jog védnöksége alatt, és úgy is, mint vallásos követelményt, amelyet támogat több világvallás. Mint szabadelvű vallásos és humanista közösségek Társulata, az IARF nem ragaszkodik csupán egyetlen elmülethez az emberi jogok természetét illetően, hanem arra ösztönzi tagjait, hogy valamennyi vallási felfogásban próbálják megtalálni saját útjukat az emberi méltóság megértésére és támogatására. Elismeri, hogy különböző következtetésekre juthatunk, viszont ezek a következtetések megérdemlik, hogy komolyan vegyük, és jóhiszeműen tárgyaljuk meg ezeket.

Az IARF ezért támogatja a vallásközi tevékenységet, amely együvé hozza össze a különböző vallási múlttal rendelkező tagjait. Keresi az egyetértés és együttműködés területeit az eltérő vallási közösségek érdekében. A fogalmi különbségek nem gátolják meg szükségszerűen az együttműködést a különböző vallási közösségek között az emberi jogok támogatásában. Ellenkezőleg, az az IARF tapasztalata, hogy a nagy vallási közösségek tagjai képesek együttműködni az alapvető emberi jogok támogatásában.

Mivel történeténél fogva olyan kisebbségi közösségek Társulata, amelyek száműzetést és elnyomatást szenvedtek, az IARF a vallásszabadságra, az emberek jogaira összpontosít. Sőt mi több, mivel összetételén belül a hagyományok különbözősége tükröződik, az IARF kifejlesztett egy sajátos módszertant az alkotó gyülekezeti vezetés támogatására. Az IARF különösképpen a vallási közösségeket segíti, ahelyett, hogy egyéni esetekkel foglalkozna, amint azt a Amnesty International teszi. Segíteni akarja a helyi vallási vezetőket a szükséges társadalmi feltételek megteremtésében, hogy megvalósulhassanak a vallásszabadságot védő törvények. A vallásszabadság megsértésének egyéni esetei mellett, bárhol is történnek azok, vannak vallási közösségek is, amelyeket elnyomnak. De ugyanezekben a közösségekben vannak vezetők, akik küzdenek az áldozat-állapotnál elfogadhatóbb lehetőség megteremtéséért. Az IARF támogatja ezeknek a vallási vezetőknél a kezdeményezését.

Igy az IARF arra törekszik, hogy kifejlessze a kölcsönös tiszteletet a különböző vallási és etnikai közösségek között, és a társadalomban megvalósítsa a nemzetközi jogrend kívánalmait. Támogatja a vallások közti tevékenységet, hogy kialakuljon egy társadalmi megértés és egyezség, amely a vallásszabadság védelmét szolgálja.

Az IARF kongresszusán Bangaloré-ban (India) 1993. augusztusában pl. moszlimok, hinduk, keresztények, buddhisták és mások tanácskoztak és imádkoztak együtt. A mohamedánok, akik előzőleg nem vettek részt a vallások közti dialógusban, meghívtak több mint 200 más vallásút a főiskolájukra, hogy megosszák velük a nézeteiket, és meghallgassák azokat, akik nem értenek velük egyet. De a résztvevők elmentek meglátogatni egy moszlimok és hinduk által lakott falut is, ahol az IARF egy program keretében támogatta a mezőgazdaság fejlesztését, a nevelést és az árvák gondozását.

Mint szabadelvű vallási Társulat, az IARF abban a hitben találta meg működési alapját, hogy a különböző vallási és filozófiai gyökerekből táplálkozó emberek lehetnek barátok, együtt étkezhetnek és ünnepelhetnek, közös segítségvállalással együttműködhetnek az üldözésnek kitétt kisebbségi csoportokkal, és segíthetnek egymás kölcsönös megértésében és a közös munkában. Az IARF tevékenysége ennek a hitnek a próbája.

Végezetül minden ide összpontosul, amit ti és mi teszünk saját közösségünkben. Minden élet helyi. Nincs nemzetközi vagy globális élet, jöllehet napjainkban minden helyi életnek megvan a maga globális dimenziója. Mindannyiunkra hatással van, ami a világon bárhol is történik. De életünket mégis barátaink és szomszédaink, s a mi saját közösségünk világában éljük. Számunkra a saját vallási tradíció valóságos: istentiszteletünkben és templomainkban, valamint a más hiten levőkkel való együttműködésünkben is. De itt, azok között, akiket ismerünk, és akiket - reméljük - meg fogunk ismerni, az emberi jogokért való küzdelem folytatódik, és vagy győzni fog vagy elbukik. Az IARF tehát nem más, mint azok helyi tevékenysége, akik olyanok, mint ti és mi, embereké, akik eléggé törődnek a világgal, hogy saját részükkel is törődhessenek; embereké, akik eléggé foglalkoztat az emberi méltóság megvédése, hogy saját közösségük tagjaival is foglalkozzanak. Embereké, akik eléggé felelősnek érzik magukat az ezután megszületők iránt, hogy törődjenek, milyen szomszédságot és közösséget fognak majd örökölni ők.

Az IARF módszertana alapvető minden vallásnak, amelynek múltja van. Magában foglalja a barátság kialakítását, a tőlünk különbözők megismerését, egymás véleményének elfogadását egymás meghallgatásával és tájékoztatásával, a különbségek tiszteletét, az egyetértés megteremtését, az alkotó vezetés támogatását, egymás sorsának átérzését és a bajok megosztását. A vallás szabadságának támogatása éppen olyan egyszerű, mint ahogyan állandó kihívást tartalmazó.

Dr. ERDŐ JÁNOS

AZ ERDÉLYI UNITARIZMUS KÜZDELME AZ EMBERI JOGOKÉRT

Az erdélyi unitarizmus reformátora és alapítója Dávid Ferenc volt. Prófétai egyéniség, "Jézus Krisztus szolgája", ahogy magát nevezte. Élete és teológiai munkássága összefonódott az erdélyi hitújítással, melynek rendeltetését az evangéliumi kereszténység helyreállításában jelölte meg. A kereszténység tanai közül csak azokat fogadta el, amelyeknek bibliai alapjuk van és értelmileg elfogadhatók. Ezért tagadta a szentháromság dogmáját, és az egy Isten hitelve lett az unitárius reformáció központi tanítása. Mert "nincs az egész derék Szentírásban világosabb és nyilvánvalóbb tudomány, mint az egy Istenről szóló tudomány" - hirdette Dávid Ferenc. Ő volt a vallásszabadság fő hirdetője Erdélyben.

Isten minden embert egyenlőnek teremtett és alapvető jogokkal ruházott fel, mint amilyen az élethez, a szabadsághoz, a boldogsághoz, a tulajdonhoz való jog, melyek nélkülözhetetlenek az evangéliumi életvitel számára. Ezeknek védelméhez az igazság szeretete és az emberiségbe vetett hit ad erőt.

Az erdélyi unitáriusok különös figyelmet fordítottak a lelkiismeretre és a vallásszabadságra. Hirdették, hogy mindenki szabadon hiheti és taníthatja azt, amit helyesnek tart. Isten azonban elvárja, hogy emberségünk és szeretetünk minden cselekedetünkben megnyilvánuljon, az értelem és lelkiismeret pedig vigyázzon a szabadság felelős használatára.

Az unitáriusok és trinitáriusok között 1566-tól mély hitelvi ellentét keletkezett, és szenvedélyes vita robbant ki a szentháromság dogmájáról. A szentháromsághívók állást foglaltak a türelem és vallásszabadság ellen, Dávid Ferencet és az unitárius vallást eretnekséggel vádolták, üldözték és nyíltan megsemmisítésére törekedtek. Az unitáriusok nem viszonozták ellenfeleik türelmetlenségét, hanem azt tartották, hogy mindenféle kényszer, türelmetlenség ellenkezik a hit lényegével. A vallás kérdéseiben nem a világi hatalom eszközeivel, hanem a hit igazságával és a lélek szeretetével kell küzdeni.

Dávid Ferenc a vallásszabadságról, egyik könyvének a fejedelemhez intézett ajánlásában, a következőképpen nyilatkozik: "Seholsem tanuljuk Isten ígéjéből, hogy a vallást tüzzel-vassal kell terjeszteni...És mit mondhatnék képtelenebbet, sőt lehetlenebbet, mint azt, hogy külső erőszakkal akarjuk kényszeríteni a lelkiismeretet és a lelket, amire egyedül az követeli magának a hatalmat, aki azt teremtette."

Ha a hit Isten ajándéka - mondja Dávid Ferenc - akkor Ő elvárja, hogy annak teljes szabadságot biztosítsunk. Aki pedig a hit szabadságát megsérti, nemcsak az ember, hanem Isten ellen is vétkezik. Legyünk türelmesek egymás iránt és tiszteljük egymás hitét, mert mindnyájan Isten gyermekei és egymásnak testvérei vagyunk.

Az emberi jogok védelmezője volt János Zsigmond fejedelem. Humanista szellemű, felvilágosult, a vallás iránt érdeklődő uralkodó volt, aki a reformációt támogatta és békés kialakulását elősegítette. 1568-ban csatlakozott Dávid Ferenc hitújításához és maga is unitáriussá lett. Valláspolitikájának köszönhető, hogy az